

RUDOLF ŠRÁMEK
Ul. Marie Steyskalové 70
CZ-61600 Brno

TRANSONYMIKIZACE V PROPRIÁLNÍ NOMINACI

Autor se pokusil ukázat na značnou složitost problematiky transonymizace. V rámci propriální sféry jazyka působí tato kategorie jako systémotvorný a strukturující element, jež se uplatňuje především ve vztahu jednotlivých propriálních druhů navzájem; týká se tedy „meziprostoru“ mezi propriálními druhy. Zároveň však zasahuje do teoretického popisu propriálně pojmenovacího aktu, do definování propriálně pojmenovacího motivu a vnáší do propriální sféry jazyka dimenzi fundace, se kterou dosavadní onomastika pracuje pouze se specifikací na fundaci genetickou nebo lexémovou.

1. Propriální sféra jazyka (k jejímu definování viz ŠRÁMEK 1999: 53) vzniká, realizuje se a systémově se organizuje kolem jejích dvou centrálních (uzlových) bodů:

a/ Prvním z nich je *propriálně pojmenovací akt* (ŠRÁMEK 1999: 35). Ten stojí na počátku vzniku proprií a zahrnuje v sobě velmi složitou strukturu propriálně pojmenovacích motivů, repertoár jazykových prostředků sloužících k názvotvorné činnosti¹ i kategorie, které můžeme charakterizovat jako propriálně sémantické (tj. propriální význam vlastního jména, propriální funkce² a komunikačně referenční, tj. jako stabilizovaná vazba mezi propriem a „jeho“ objektem (tzv. onymický objekt), např. antroponymum *Petar Šimunović* „chorvatský lingvista, akademik, menší postavy, tmavých vlasů, jiskrných očí, pochází z ostrova Brač, výborný onomastik, dobrý kamarád, rozumí vínu, rád zpívá atd.“ Jen díky propriálnímu významu vlastních jmen mohou propria plnit komunikační funkci. Etymologický význam, důležitý k poznání geneze a jazykově příbuzenských vztahů proprií, pracuje s apelativností (rekonstruovaných) etymonů, a proto se nemůže v komunikaci uplatnit. Znamenalo by to totiž, že by každé proprium muselo svým „významem“ odpovídat významu etymologickému: onomium *Brod* by skutečně znamenalo „brod“ a proprium by se ničím nediferen-

¹ Orientaci na elementy konkrétního (národního) jazyka nebo dialektu a na jazykově genetický, popř. kontaktologický zřetel zajímá především takzvanou etymologickou onomastiku.

² Lze je rozlišit na obecné (tj. nominační, komunikační) a specifikující (tj. identifikační, diferencující, „zařazující“ = lokalizující). Viz ŠRÁMEK 1999: 22; KNAPPOVÁ 2002: 293.

covalo od apelativa. Etymologický význam propria je pro propriální komunikační úzus redundantní. Propriálně pojmenovací akt proto v sobě zahrnuje a aktivizuje všechny jazykové i mimojazykové podmínky, které jsou nutné k tomu, aby výsledkem propriálně pojmenovacího procesu bylo vlastní jméno.

b/ Druhým bodem je *fungování proprií v jazykové komunikaci* dané společností (ŠRÁMEK 1999: 20). Nejcharakterističtější znakem, který komunikační funkci proprií doprovází, je stabilizace vztahu mezi pojmenovaným (onymickým) objektem a jeho vlastním jménem a konstituování jeho propriálního (individuálního, jedinečného) obsahu (významu), což nutně vyvolává ztrátu apelativně vymezeného obsahu: oikonymum *Most* již neznamená „most“, ale „průmyslové město na severu Čech, centrum hnědouhelného průmyslu, důležitá železniční křižovatka atd.“ Fungování proprií v komunikaci předpokládá již existenci hotového propria, které je do jazykové komunikace zařazeno jako její (pojmenovací, substantivní) prvek se specifickým, a to propriálním významem. Pozice proprií v komunikaci se řídí nikoli pravidly propriálního systému jazyka, ale zákonitostmi komunikačními, gramatickými a pravopisnými. Vedle pojmenovacích variant vznikají komunikační varianty jmen, které na pozadí dané jazykové normy odrážejí vztah spisovnosti a nespisovnosti, přijímají znaky mluvenosti (např. dialektu), mezijazykového kontaktu atd.

2. Oba dva výše uvedené body se od sebe odlišují jak časovou následností (a/ vždy předchází před b/), tak i svou rozdílnou podstatou (a/ je „nomenační“, „sémantické“, „funkční“, b/ je „sémiotické“, „komunikační“, „stabilní a variabilní“, převažuje referenční vztah³). Můžeme proto říci, že se problematika sub a/ dotýká geneze proprií (geneze onymie jazyka) v širším než jen etymologickém smyslu, totiž ve smyslu fundace lexémů a formálních morfémů, které mají nebo mohou mít propriální platnost nebo které jsou v propriálně pojmenovacím aktu využity.

Z tohoto hlediska lze onymie každého jazyka rozčlenit na dvě velké skupiny - na deapelativa a na depropria:

a/ Appellativum → Proprium. Proprium je deapelativum, např.:

apelativum *brod, kapr, most, písek, moře* >

- oikonymum *Brod, Most, Písek*,
- antroponymum *Kapr, Brod*
- chrématonymum *Moře* (= hudební kompozice, název básně, název obrazu)

b/ Proprium → Proprium. Proprium je deproprium, např.:

oikonymum *Písek, Praha*, antroponymum *Antonín Dvořák, Mozart, Tesla*, hydronymum *Bystřice, Dunaj, Haná* >

³ V této věci není mezi naší pojetím a názory V. BLANÁRA 1996: 42 aj., žádný rozdíl.

- chrématonymum: hotel *Písek*, kino *Praha*, IC-expres *Antonín Dvořák*, *Mozart-Express*, továrna a značka žárovek *Tesla*,
- oikonymum *Bystřice*, antroponymum *Dunaj*,
- choronymum *Haná*.

2.1 Proces, který způsobuje změnu statusu apelativa ve status propria (viz sub a/), se obvykle nazývá **proprializace** neboli **onymizace apelativ**. Jde vlastně o transpozici apelativa do druhově zcela jiné kategorie lexémů, totiž do kategorie vlastních jmen. Přitom se apelativně druhové (kategoriální) vlastnosti mění na propriální: apelativní funkce lexému se mění na propriální tak, že se původní apelativní význam eliminuje ve prospěch vzniku nového významu propriálního. Relace k objektům stejného druhu (stejně třídy) se mění na relaci k jednomu objektu jako individuu, tj. fundující lexikální prvek se apelativně desémantizuje: propriální význam příjmení *Vrba* nemá kromě momentu vzniku s původním (genetickým, etymologickým) významem „salix“ nic společného; jméno známého českého dirigenta Václava *Neumanna* neznamena - kromě etymologického zřetele - „nový muž“. Tak vzniká binární protiklad významu apelativního a propriálního, kterým se od sebe zásadním způsobem odlišuje (diferencuje) apelativní a propriální sféra jazyka. Tento protiklad funguje i tehdy, jestliže fundující apelativum synchronně nepatří k živé slovní zásobě a je svědkem (často jen rekonstruovaným) starších vývojových fází jazyka. Tak např. praslovan. *nyrati*, *nu-/se/* „ponořit se, tauchen, senken“ je v češtině doloženo jen prostřednictvím oikonym *Nyreč*, *Nýrsko* (ŠMILAUER 1970: 129, a STAROČ. SLOV. 7: 1021). Srov. k tomu bulh. *Nirec*, maked. *Ponir*, chorv. *Ponir*, *Ponorsko*, slovin. *Nyrina > *Mirna*, pol. *Nurzec*, rus. *Ponyri*, *Nyrka*.

Jiný důležitý rozdíl, který je spojen s transpozicí apelativ do propriální sféry jazyka, vyplývá z různé podstaty jejich podílu na jazykové komunikaci. Pro apelativní sféru jazyka je typické to, že je vytvářena souhrnem vzorců, pravidel a paradigm, která umožňují jazykové prostředky v souladu s komunikačními potřebami formálně obměňovat, nově tvořit, spojovat ve výpovědi a texty a stylisticky je uzpůsobovat. Apelativní sféra jazyka vypovídá, sděluje, predikuje. Tuto funkci propria nemohou vykonávat, neboť jsou slovnědruhově vždy substantiva a jejich úlohou je uspokojovat komunikační potřebu specifického druhu nominace, totiž té, která je omezena vztahem k jednomu (singulativnímu, individuálnímu) objektu (jevu). Vlastní jména se jazykových výpovědí sice účastní, avšak jen ve funkci lexikálních jednotek, které identifikují pojmenované objekty (jevy)⁴ jako jednotliviny. Z toho plyne, že se na principu výstavby a organiza-

---

⁴ Proto jméno *Václav Neumann* je v komunikačním užití relevantní svým propriálním významem „český dirigent, šéfdirigent České filharmonie, znalec díla A. Dvořáka, G. Mahlera atd.“ a nikoli významem etymologickým „nový muž“.

ci syntaktických struktur výpovědí nepodílejí, protože nemohou překročit rámeček své nominační funkce a substantivní povahy. Propria nepředikují, ale nominují.

2.2 Vztah 'proprium → proprium' je s proprializací apelativ shodný jenom v tom, že zde rovněž dochází k jisté transpozici mezi dvěma skupinami lexémů, ale podstata tohoto procesu je naprosto jiná.

Především tu nejde o změnu slovnědruhovú kategorie v jinou, tj. „přesunem“ propria do jiného druhu proprií se nemění propriální charakter daného lexému. Obecně propriální charakteristika lexémů, jejich „obecná propriálnita“, totiž to, že jsou a zůstávají vždy vlastními jmény, zůstává vždy zachována (ŠRÁMEK 1976). Proměňují se však propriálně druhové příznaky, které daný propriální lexém přiřazují ke konkrétní třídě proprií: oikonymum *Dubrovnik* „město a přístav na Jadranu“ → chrématonymum *Dubrovnik* „hotel, loď, kino, obraz...“ Jako oikonymum jsou jméno *Dubrovnik* a „jeho“ objekt lokalizovatelné topografickými koordinátami, tedy kartografickými metodami, jako chrématonymum je „lokalizováno“, „včleněno“ do jiných vztahů a souvislostí, které mají kulturněhistorický, ekonomický, politický, nacionálně relevantní a podobný charakter. Proto jsou v komunikaci koordináty vzniku, existence a užívání chrématonyma *Dubrovnik* jiného druhu než u oikonyma *Dubrovnik*.

2.3 Mezi fundujícím oikonymem a formálně homonymním chrématonymem existuje most *transonymizace*⁵. Sama forma fundujícího propria („město“ *Dubrovnik*) však transonymizaci nevyvolává. Rozhodující podmínkou transonymizace je povýšení (volba, využití) jednoho sémového prvku popriálního významu jako pojmenovacího motivu objektu jiného: „kino“ *Dubrovnik* má být „významné, centrální, světové, přitažlivé“ jako „město“ *Dubrovnik*; jméno „lodí“ *Dubrovnik* implikuje „historickou cenu, krásu, proslulost, tradici“ apod., což jsou vlastnosti, které jsou s městem Dubrovnikem celosvětově spojovány.

Jak je z uvedených příkladů vidět, při transonymizaci se podstatným způsobem mění motivační zřetel, přesněji formulováno: mění se sémová konstrukce propriální motivace. Na obsahu a abstrahované úrovni se motivační model fundujícího jména mění v motivační model jiného druhu. Hydronymum *Bystřice*, představující vlastně univerbizaci atributivního spojení *bystra voda* > **bystrica* „bystrá voda, řeka“ (tj. substantivizace adjektiva *bystra* sufixem *-ica*), odpovídá motivačnímu modelu „jaká“, který odráží vlastnost propriálně pojmenovacího objektu⁶. Avšak v oikonymu pro sídlo (ves, město), které bylo za řeku Bystřici založeno a pojmenováno podle ní (tedy transonymizací hydronyma *Bystřice*), se realizuje motivační vztah „kde“, tj. kde ves leží, totiž u řeky Bystřice, na jejich

⁵ Problematika transonymizace se objevila v pracích A.V. SUPERANSKÉ 1986 a A. CIEŠLIKOVÉ 1994. Viz i ŠRÁMEK 1999: 56.

⁶ K podstatě a systematické propriálně pojmenovacích („vztahových“) modelů viz ŠRÁMEK 1972 a 1999: 36–49.

březích apod. Oikonymum má s původní hydronymickou motivací „bystra“ společný pouze etymologický aspekt, nikoli však propriálně nominační. Vznik hydronyma *Bystřice* a homonymního oikonyma *Bystřice* je výsledkem dvou různých propriálně pojmenovacích aktů, které dokonce představují i dvě různé chronologické vrstvy. Jestliže se při výkladu jména *Bystřice* tyto dva fakty neodlišují a cíl výkladu se vidí v „odkrytí“ propriálního etymonu *bystr-*, pak se nerozpozná jeden z velmi důležitých znaků propriální sféry jazyka, totiž rozhodující postavení propriálně pojmenovacího motivu v propriální nominaci; proprium se tak vlastně redukuje „jenom“ na problém jeho apelativně interpretované etymologické geneze.

Transonymační proces nepředpokládá etymologickou ani apelativně motivační průhlednost fundujícího propria. Tak např. hydronymum *Haná*, které pojmenovává jednu z důležitých řek střední Moravy (*Haná* je pravý přítok řeky *Moravy*: 1183 super *Hanam* fluvium in Moravia), je staroevropské - a tedy před slovanské (*ganna „kamenitý, neúrodný“, s paralelami v severní Itálii a jižní Francii) -, se transonymizací stalo choronymem označujícím širý kraj kolem řeky, který se dodnes česky jmenuje *Haná*, aniž lidé vědí, co „znamená“.

Jak je vidět, transonymizací se neanulují dva základní znaky propria:

(a) Obecná propriálnost, tj. jméno fundující i nově vzniklé je vždy „propriem“ a realizuje v komunikaci všechny propriálně specifické funkce. Nové proprium zůstává prvkem propriální sféry jazyka.

(b) Povaha individuálního vztahu k pojmenovanému objektu a základní funkce propria jako jazykového znaku sui generis.

3. Specifickým případem jsou však propriálně pojmenovací akty, při kterých se nové proprium od svého fundujícího propria odlišuje po stránce formální (morfémově strukturní). Např.:

- hydronymum

Jihlava > oikonymum *Jihlávka*,

Labe > oikonymum, mikrotoponymum *Labská*, *Labsko*, *Zálabí*,

Odra > oikonymum *Odry*,

Ostravice > chrématonymum (= jméno minerální vody) *Ostravička*,

Svitava > oikonymum *Svitavy*, *Svitavice*, *Svitávka*,

Vltava > choronymum *Povltaví*, *Povltavsko*,

- antroponymum

Petr > oikonymum *Petrov*, *Petrovice*, *Petrůvka*,

- hypokoristikum

Slávek (< *Miroslav*, *Slavomír*) > oikonymum *Slavkov*, *Slavkovice*, *Slavče*,

- oronymum

Baba > oikonymum, mikrotoponymum *Podbaba* atd.

3.1 Uvedené příklady, které jsou vzaty z české onymie a mají své paralely ve všech slovanských jazycích, ukazují, že se fundující propria (tj. hydronyma, *Jihlava, Labe, Odra, Ostravice, Vltava*, antroponyma *Petr, Slávek*, oronymum *Baba*) netransonymizují v nová propria bezprostředně, ale že se v rámci nového propriálně pojmenovacího aktu stávají pro nová propria odvozovacím základem a ten je různým způsobem formálně rozšiřován o afixy propriálního charakteru. Ve slovanských jazycích je to v absolutní většině propriální sufixace (*Jihlávka, Svitávka, Ostravička, Svitavice, Petrov, Slavkov, Petrovice, Slavkovice, Petrůvka, Slavče*), prefixace + sufixace (*Povltaví, Zálabí, Povltavsko*), řidčeji prefixace (*Podbaba*), pluralizace (*Odry, Svitavy*)⁷ nebo prostřednictvím detoponymického adjektiva (*Labská*).

3.2 Je proto otázka, zda jména uvedeného typu nazývat „transonyma“⁸. Z hlediska struktury představují transonyma a depropria dvě různé kategorie: pro transonyma je nezbytná homonymnost formy nového jména se jménem fundujícím, zatímco depropria jsou charakterizována obecně jako odvozeniny od jiných proprií bez ohledu na formální proměny, které tento proces mohou (ale nemusejí) doprovázet. Jednou je tedy principem charakteristiky kategorie formy, podruhé kategorie původu.

Celou situaci obtížně definovatelného vztahu mezi transonymizací a depropriací komplikuje ještě fakt, že i sám termín *depropriálnost, deproprium* apod. může být interpretován vlastně dvojznačně:

a/ Proprium má svůj původ v jiném propriu - pak je depropriálnost protipólem deapelativnosti, pod níž se rozumí tvoření propriálních pojmenování z apelativ, a celý problém je pojímán spíše geneticky a názvotvorně.

b/ Prefix *de-* je chápán ve význam „zbavit něco něčeho“, takže depropriálnost pak znamená „zbavit proprium jeho propriálních vlastností“, tedy proprium apelativizovat.

Deproprializace ve smyslu b/ není pak ničím jiným než transpozice propria mezi apelativa, tj. nelišila by se v ničem od apelativizace proprií a nebyla by spjata s propriálně nominačním aktem, nýbrž byla by interpretována jen jako včlenění propria do apelativní sféry jazyka (a z toho plynoucí existencí kategoriálně jiných druhů derivací, např. antrop. *Roentgen* v češtině > *rentgen* > *rentgenovat*, antroponymum a jméno firmy *Baťa* > *baťovky* „boty vyrobené firmou Baťa“ atd.).

---

⁷ Plurálová koncovka *-y* aj. se v onomastice hodnotí jako topoformant „a pluralizace je považována za zvláštní slovotvorný způsob.“ (PLESKALOVÁ 1994: 33; ŠRÁMEK 1976).

⁸ Navrhuji, aby se onyma, která vznikla na principu transonymizace (tedy kdy propriálně pojmenovací akt má podobu transonymizace), nazývala *transonyma*, sg. *transonymum*, adj. *transonymický*.

4. Výsledkem transonymizace je přesun z jedné pozice do pozice jiné v rámci propriální sféry jazyka, přičemž se zachovává statut propriálnosti. Nerozřešena zatím zůstává otázka, zda je třeba do tohoto procesu vlčnit i kategorie formální (strukturní) proměny fundujícího jména. K tomu viz níže.

Avšak jak jsme ukázali výše, deproprializace směřuje k apelativizaci, tj. jejím výsledkem je přesun propria, zbavovaného vlastností propriálně lexikální jednotky, do jiné, totiž do apelativní sféry jazyka⁹, což vyvolává možnost tvořit „pojmový význam“ stejného typu, jako je u běžných apelativ, a začlenit apelativizovanou lexikální jednotku do morfémových (zejména derivačních) paradigmat apelativ. Např. antrop. *Roentgen* > přístroj (čes.) *rentgen* > sloveso *rentgenovat*, adjektivum *rentgenový*, substantiva *rentgenolog*, (slang.) *rentgenárna* 'kde se rentgenuje'.

Rozdíl mezi transonymizací a deproprializací tkví tedy ve směru působení a výsledku procesu: transonymizace působí uvnitř propriální sféry jazyka a jejím výsledkem je proprium, deproprializace překračuje propriální sféru směrem do sféry apelativní a v jejím výsledkem je lexikální jednotka apelativní povahy. Jde o **depropriální apelativa**.

4.1 Proti tomuto pojetí však mluví to, že se v onomastice pracuje s kategorií a termínem **depropriální proprium**, jímž se označují propria vzniklá z jiných proprií. Ale z toho, co bylo výše řečeno, je ihned vidět, že se tu směšují dva ontologicky různé jevy: u procesu vzniku depropriálních apelativ je podstatou ztráta propriálních vlastností a transfer propria do jiné (totiž apelativní) sféry jazyka, u depropriálních proprií jde o transfer v rámci téže, totiž propriální sféry jazyka mezi jedním a jiným druhem proprií. Příznak propriality se neztrácí ani neredukuje, proprium zůstává propriem. Transonymizaci lze proto chápat jako významný, ale zároveň specifický způsob fundování (fundace) depropriálních proprií.

4.2 Není však popochyb o tom, že transonymizace a deproprializace strukturují každá jiným způsobem vztah mezi fundujícím propriálním lexémem a nově vznikajícím propriem nebo depropriálním apelativem. V závislosti na homonymnosti nebo nehomonymnosti formy výchozího a z něho vzniklého propria je nutné, aby i obecná onomastická teorie tyto odlišné „pozice“ obou kategorií od sebe odlišovala. Jako řešení se nabízí toto schéma:

a/ Proces bez formální obměny:

fundující proprium → přímá změna bez formální obměny (s nulovou obměnou)

↓ nové proprium: **A = A**

např. řeka *Haná* → choronymum *Haná*

---

⁹ Tento proces by bylo možno nazvat *transpozice*.

b/ Proces s formální obměnou:

fundující proprium → změna na odvozovací základ nového propria

↓ propriálně formální obměny (s morfémovou obměnou)

↓ nové proprium: **A x A'**

např. *Svitava* → oikonyma *Svitavy*, *Svitávka*

4.3 Z uvedených schémat vyplývá, že onomastická teorie by mohla uvažovat o dvou druzích (typech) transonymizace. U typu a/ lze na základě strukturní homonymnosti obou proprií (obou proto, že se vztahují po procesu transonymizace na dva různé objekty) hovořit o **čisté transonymizaci**, u typu b/ o **rozšířené transonymizaci**. Šlo by vlastně o dvojí druh pojetí transonymizace - o užší a širší pojetí, což by si vyžádalo nové definování těchto termínů. A nejen to: bylo by třeba přesného popisu strukturace propriální sféry jazyka a role, kterou v ní plní procesy transonymizace.¹⁰ Tuto komplikovanost a z ní vyplývající nový pohled na dílčí klasifikaci proprií objasní malý příklad:

(Staročeské) osobní jméno *Darek*, které je hypokoristikum k *Bohudar* (srov. charv. *Daroslav* u SVOBODY 1964: 74), je základem oikonyma *Darkovice* (HOSÁK-ŠRÁMEK 1: 171) ve významu „ves lidí Darkových“. *Darkovice* je sice fundováno antroponymem *Darek*, ale protože s ním není strukturně homonymní, nýbrž je „rozšířeno“ o typicky toponymický morfém *-ovice*, nelze mluvit o čisté transonymizaci hypokoristika *Darek*, ale o jeho fundující roli. Podobný vztah existuje mezi *Darkovice* a názvem sousední vesnice *Darkovičky*. V deminutivizovaném jméně *Darkovičky* (nebo *Darkůvky*) plní fundující roli oikonymum *Darkovice*, nikoli antroponymum *Darek*. Jde o rozšířenou transonymizaci jména *Darkovice*, protože diferencujícím pojmenovacím motivem je vztah ke jménu *Darkovice*, nikoli k antroponymu *Darek*. Tento diferencující vztah lze vyjádřit i lexikálně: *Malé Darkovice*.¹¹

5. Pokusili jsme se ukázat na značnou složitost problematiky transonymizace. V rámci propriální sféry jazyka působí tato kategorie jako systémotvorný a strukturující element, jež se uplatňuje především ve vztahu jednotlivých propriálních druhů navzájem; týká se tedy „meziprostoru“ mezi propriálními druhy. Zároveň však zasahuje do teoretického popisu propriálně pojmenovacího aktu, do definování propriálně pojmenovacího motivu a vnáší do propriální sféry jazyka dimenzi fundace, se kterou dosavadní onomastika pracuje pouze se specifikací na fundaci genetickou nebo lexémovou.

---

¹⁰ Na tuto problematiku narazil už - pod jinými termíny ovšem - A.V. NIKONOV 1965.

¹¹ Z toho ovšem vyplývá, že deminutivizace je specifický druh propriálně pojmenovacího způsobu a nikoli jen pouhá transformace základního jména v deminutivum.

Domnívám se, že teoretická onomastika (a v souvislosti s ní i onomastická terminologie a klasifikace) by se problematikou transonymizace a propriální fundace měla zabývat soustavněji a podrobněji. Vedle těchto dvou kategorií je třeba analyzovat i „propriální transpozici“ a otázku, zda fundaci třeba omezit jen na geneticko-etymologický aspekt, či zda lze v onomastice fundaci podle nějakého jejího interního kritéria rozčlenit. Nabízí se např. tato trichotomie, která podle principu obecného a zvláštního musí být přítomna vždy v každém propriu - ať v jeho momentu vzniku, ať v momentu jeho užívání. Propriální fundaci lze podle mého soudu dělit

a) na mimojazykovou, ze které vyrůstá centrální jev propriálně pojmenovacího aktu, totiž propriálně pojmenovací motiv,

b) na komunikační, v níž je zakotvena společenská potřeba vzniku propria a celá problematika propriálních objektů a noremní povaha onymických kategorií,

c) na jazykovou, která zahrnuje všechny jazykové prostředky a nominační způsoby, které jsou propriální sféře při zpracování propriálního motivu k dispozici.

Nepochybně by se tak odkryly nejen další důležité, ontologicky podstatné vlastnosti propriální sféry jazyka, ale také jevy, které obecnou onomastiku spínají s obecnou lingvistikou a umožňují tak přesněji a adekvátněji zdůvodnit lingvistický charakter onomastiky a systémové vlastnosti každé onymie.

Literatura

- BLANÁR, V. 1996. Teória vlastného mena. (Status, organizácia a fungovanie v spoločenskej komunikácii.) Bratislava: Veda. (= Theorie des Eigennamens. Status, Organisation und Funktionieren der Eigennamen in der gesellschaftlichen Kommunikation. /= *Germanistische Linguistik*, 161–165/. Hildesheim – Zürich – New York: Georg Olms Verlag. 2001.)
- CIEŠLIKOWA, A. 1994. O motywacji w onomastyce. *Polonica XVI*, 193–199.
- HOSÁK, L.; R. ŠRÁMEK 1970, 1980. *Místní jména na Moravě a ve Slezsku*. díl 1., 2. Praha: Academia.
- KNAPPOVÁ, M. 2002. Funkce onymická (s. 145), Onomastika funkční (s. 393). In: P. KARLÍK; M. NEKULA; J. PLESKALOVÁ (eds.): *Encyklopedický slovník češtiny*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny.
- PLESKALOVÁ, J. 1992. *Tvoření pomístních jmen na Moravě a ve Slezsku*. Jinočany: H&H.
- STAROČ. SLOV. = B. HAVRÁNEK (hlav. redaktor a kolektiv): *Staročeský slovník*. Vychází v sešitech od r. 1968. Praha: Academia.
- SUPERANSKAJA, A. V. 1986. In: A. V. SUPERANSKAJA; V. E. STALTMANE; N. V. PODOL'SKAJA; A. CH. SULTANOV: *Teorija i metodika onomastičeskich issledovanij*: 46. Red. A. P. Nepokupnyj. Moskva: Nauka.

- SVOBODA, J. 1964. *Staročeská osobní jména a naše příjmení*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd.
- ŠMILAUER, V. 1970. *Příručka slovanské onomastiky. Handbuch der slawischen Toponomastik*. Praha: Academia.
- ŠRÁMEK, R. 1972. Toponymické modely a toponymický systém. *Slovo a slovesnost* 33, 304–318. (= Zum Begriff „Modell“ und „System“ in der tschechischen Toponymie. ONOMA xxvii, 1972/1973, 78–87.)
- ŠRÁMEK, R. 1976. Das onymische Merkmal. In: *Linguistische Studien*. Reihe A–30, 122–128.
- ŠRÁMEK, R. 1999. *Úvod do obecné onomastiky*. Brno: Vydavatelství Masarykovy univerzity.

Die Transonymisierung in der proprialen Nomination

Zusammenfassung

In der proprialen Sphäre einer jeden Sprache sind zwei untrennbare Bereiche zu unterscheiden: a) der Bereich des proprialen Benennungsaktes, b) der Bereich des Fungierens des Eigennamens in der Kommunikation. In a) kommen Benennungs-, Bedeutungs- und funktionale Aspekte, in b) die semiotischen und Referenzbeziehungen der Eigennamen zum benannten Objekt zur Geltung. Diese Einteilung führt zur Notwendigkeit, Eigennamen deappellativischer von Namen deproprialer Herkunft zu unterscheiden, was nicht nur für die Namenetymologie, sondern auch für die Strukturierung des Namenschatzes als Ganzes von Belang ist. Für die proprialen Deappellativa (*dub* > Ortsname *Dub*) ist ein Proprialisierungsprozess, für die deproprialen Propria (Fluss *Jihlava* > Stadt *Jihlava*) unter anderem ein Transonymisierungsverfahren typisch. Im Weiteren werden zwei sich in ihrer Morphemstruktur unterscheidende Transonymisierungsarten erruiert: a) eine „reine“ („echte“) Transonymisierung (Fluss *Jihlava* > Stadt *Jihlava*), b) eine „erweiterte“ („unechte“) (Fluss *Jihlava* > Dorf *Jihlávka*, Fluss *Svitava* > Dörfer *Svitávka*, *Svitavice*, Stadt *Svitavy*), wobei die Differenzen zwischen beiden in der unterschiedlichen Morphemstruktur des zugrunde liegenden Propriums liegen. – Zum Schluss wird auf die Notwendigkeit hingewiesen, die auf Grund der Untersuchungen zu den Transonymisierungsprozessen neu gewonnenen Forschungsergebnisse auch terminologisch zu erfassen, um damit eine theoretisch begründete Erweiterung der bisherigen Klassifikationskriterien zu ermöglichen.

Ključne riječi: lingvistika, onomastika, teorija imena, transonimizacija

Key words: linguistics, onomastics, name theory, transonymisation